Barnefamiliers situasjon under koronakrisen - trangboddhet

Notat fra undersøkelse i Bydel Søndre Nordstrand gjennomført i april 2020. Foreløpige analyser og funn.

Forfatter: Ingar Brattbakk, AFI / OsloMet
ingar.brattbakk@oslomet.no

REACH-notat 2/2020

Barnefamiliers situasjon under koronakrisen: trangboddhet

Innledning: om Trangboddhet

I Norge bor én av ti personer og én av tjue husholdninger trangt. Dette er særlig vanlig blant barnefamilier, husholdninger med lav inntekt og innvandrere – og er mest utbredt i storbyene[1]. Andelen er aller størst i Oslo. Der bor 20 prosent av personer i en trangbodd husholdning, mens andelene er på rundt 14 prosent i Bergen og Trondheim. Trangboddhetsandelene er også store i en del små og mellomstore kommuner med universiteter og høyskoler (SSB 2017).

Oslo, og særlig de østlige bydelene inkludert Bydel Søndre Nordstrand, har høy andel familier som lever i vedvarende lavinntekt og er trangbodde (Hyggen m fl 2018, Brattbakk m fl 2015, 2017, 2018, 2020, Andersen m fl 2018). Trangbodde barnefamilier og hvilke konsekvenser det har for både voksne og barn er dokumentert gjennom en rekke studier. Trangboddhet kan blant annet ha konsekvenser for familiestress og barns mulighet til å gjøre lekser, utfolde seg og å ha med venner hjem (Hyggen m fl 2018). I forbindelse med utbruddet av Covid-19, og de påfølgende tiltakene som ble iverksatt av regjeringen, ble barnehager og skoler stengt, og familier ble bedt om å holde seg hjemme.

Fokus for «REACH – forskningsmiljø for tverrfaglig forskning på barnehager og barndom i storby» ved OsloMet, er å bidra til å belyse hvordan ulike forhold påvirker barndom, og hvilken plass barnehagene har i denne sammenhengen.[2] Bydel Søndre Nordstrand deltar i REACH-samarbeidet, og det var viktig for både bydel og forskningsmiljø å finne ut av hvordan pandemi-situasjonen påvirket barnefamilienes situasjon. I en pandemi-situasjon hvor de fleste er oppfordret til å holde seg hjemme er det en sjanse for at utfordringene med trangboddhet og lav inntekt ville forsterkes, og det å bo tett på hverandre vil også kunne ha konsekvenser for smittesituasjonen. Dette var derfor ett av temaene for en nettbasert spørreundersøkelse gjennomført av REACH-miljøet i perioden 3. til 16. april 2020.

De øvrige temaene for undersøkelsen til barnefamiliene var:

- Informasjon om koronasituasjonen; hvor og i hvilken grad fant barnefamiliene informasjon om koronaepidemien, restriksjoner og råd om smittevern.
- Informasjon fra og samarbeid med barnehagene knyttet til at barnehagene ble stengt
- Kontakt og oppfølging fra barnehagene underveis i nedstengningsperioden
- Dagliglivet med barn, og voksne, som er hjemme
- Familiens situasjon i første fase av koronasituasjonen; erfaringer og opplevelser knyttet til økonomi, sysselsetting, trangboddhet, sosial kontakt og støtte.
- Bakgrunnsvariabler: husholdets sammensetning og størrelse, norsk og minoritetsspråk i hjemmet, inntekt, permitteringer, boligtype og -størrelse, tilgang til uteområder, internett og digitalt utstyr i hjemmet.

Notater med analyser rundt disse temaene vil bli publisert på et senere tidspunkt.

[1] https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/en-av-ti-bor-trangt
[2] Les mer om REACH på siste side i dette notatet

Undersøkelsen og datamaterialet

Dette notatet er basert på en nettbasert spørreundersøkelse gjennomført av REACH - forskningsmiljø for tverrfaglig forskning på barnehager og barndom i storbyen ved OsloMet i perioden 3. til 16. april 2020 til alle foreldre med barn i kommunale og private barnehager i Bydel Søndre Nordstrand i Oslo. Bydelen deltar i REACH-samarbeidet, og har bidratt både i utformingen av spørreskjemaet og i utsendelsen av undersøkelsen. Undersøkelsen ble sendt ut på norsk, engelsk, polsk, somali, arabisk og urdu og deltakerne var sikret full anonymitet. Dataene eies av OsloMet og analysene er gjennomført av forskere ved OsloMet.

Svarprosent

Spørreundersøkelsen ble sendt til ca. 1500 barnefamilier. Ved fristens utløp 16. april, hadde 602 foreldre/foresatte deltatt i undersøkelsen, dvs. en svarprosent på 40. Det ble sendt ut én påminnelse om deltakelse. På grunn av anonymiteten i gjennomføringen av undersøkelsen, var bare mulig å sende påminnelsen til samtlige som mottok henvendelsen om å delta.

Hvilke barnefamilier har svart?

Undersøkelsen retter seg mot familier med barn i barnehage, og størrelsen på husholdene er derfor større enn i resten av befolkningen. Vi finner ingen aleneboende, og to av tre hushold består av fire eller flere personer (figur 1).

Figur 1. Antall personer i husholdet. Prosent. (N=602)

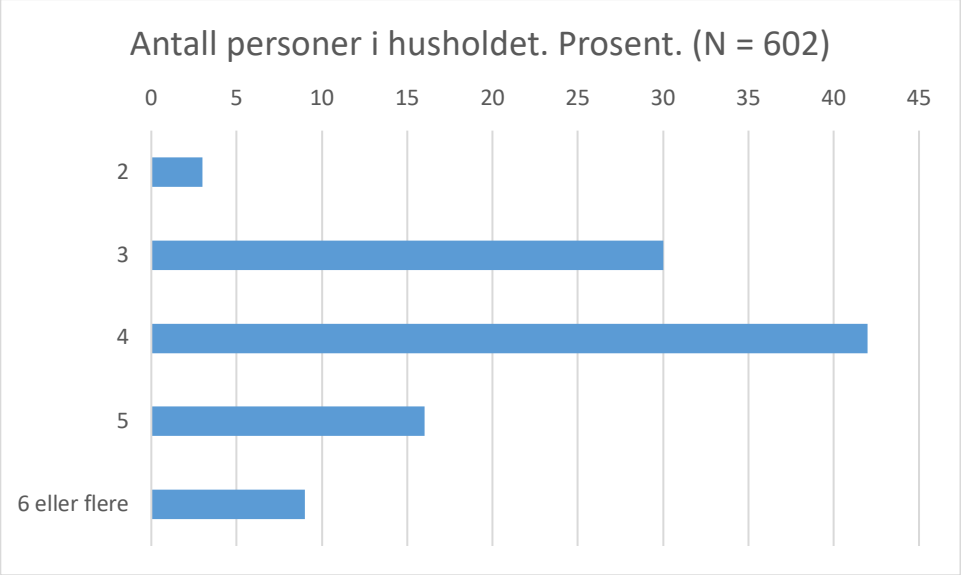

Spørreundersøkelser generelt, og særlig nettbaserte undersøkelser, får gjennomgående flest svar fra personer og familier som tilhører majoritetsbefolkningen og øker med økende utdanning og inntekt. Dette er også tilfellet i denne undersøkelsen. Om lag halvparten av respondentene i undersøkelsen

oppgir at den årlige husholdinntekten er kr 900 000 er mer, mens 18 prosent har en årsinntekt under 500 000. Mange av husholdene med middels og lav inntekt som deltok i undersøkelsen er store barnefamilier, som dermed defineres som lavinntektsfamilier. Nesten 60 prosent av husholdene med en årlig husholdinntekt under kr 500 000 i undersøkelsen består av fire eller flere personer.

Til tross for en høyere andel deltakere med relativ høy årlig husholdinntekt, har undersøkelsen fanget opp en tilstrekkelig høy andel familier med lav økonomi til at vi kan gjøre gode analyser av den mangfoldige befolkningen som bor i Bydel Søndre Nordstrand.

Figur 2. Selvrapportert årlig husholdinntekt i norske kroner. Prosent. (N=564)

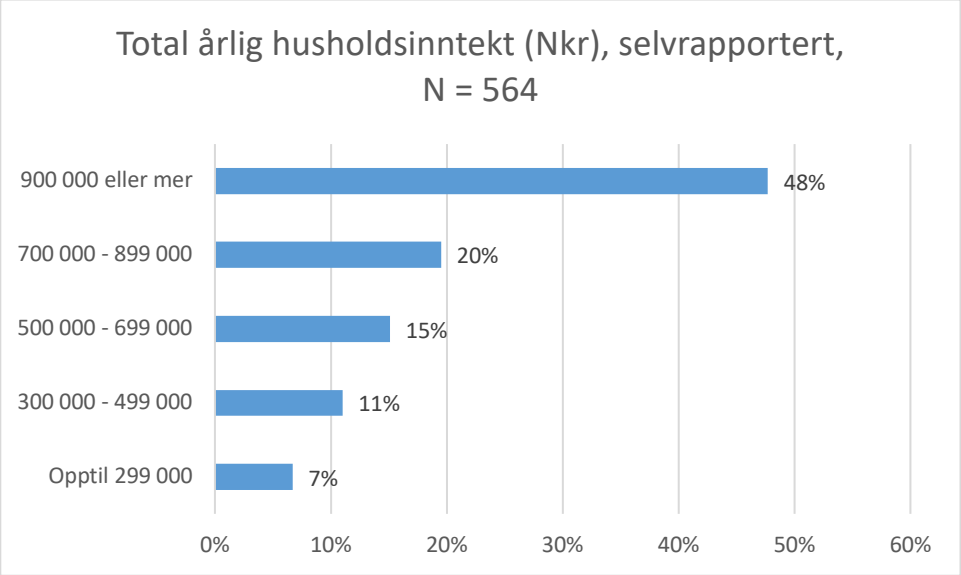

Søndre Nordstrand er en mangfoldig bydel. Bydelen har en høy andel med innvandrerbakgrunn – de aller fleste med lang botid i Norge (mer enn fem år) eller som er norskfødte med innvandrerforeldre (Oslo kommune 2020). Det store flertallet av innbyggere med innvandrerbakgrunn har røtter fra Pakistan, men det er også mange fra Polen, Somalia, Irak, Iran, Tyrkia og Marokko samt asiatiske land (Oslo Kommune 2020).

Mangfoldet i befolkningen innebærer også et stort mangfold i bydelens barnehager og gjenspeiles i undersøkelsen - én av tre respondenter er fra minoritetsspråklige hushold hvor de voksne har andre morsmål enn norsk, mens 20 prosent er hushold hvor det er en miks av norsk og flere morsmål. Om lag halvparten av respondentene kommer fra rent norskspråklige hjem. Totalt oppgis 46 ulike morsmål av respondentene, hvor urdu, arabisk, engelsk, polsk, svensk, spansk, somali og russisk er de hyppigst nevnte.

Hvem bor trangt i bydel Søndre Nordstrand?

Ifølge den offisielle definisjonen av trangboddhet regnes husholdninger som trangbodd dersom: 1) antall rom i boligen er mindre enn antall personer eller én person bor på ett rom, og 2) antall kvadratmeter (p-areal) er under 25 kvm per person[3]. Kjøkken, bad, boder, vindfang, gang, hall o.l.

[3] SSB: https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/boforhold

regnes ikke med i antall rom. Et rom må tilfredsstille bygningslovens krav til beboelsesrom til varig opphold og være 6 kvm. eller større. I tilfeller hvor det mangler opplysninger om antall rom eller p-areal, vil husholdninger regnes som trangbodde dersom en av de to betingelsene er oppfylt. I denne undersøkelsen har vi opplysninger om antall rom og baserer analysene på denne indikatoren.

Figur 3. Antall personer pr rom. Prosent. (N=597)

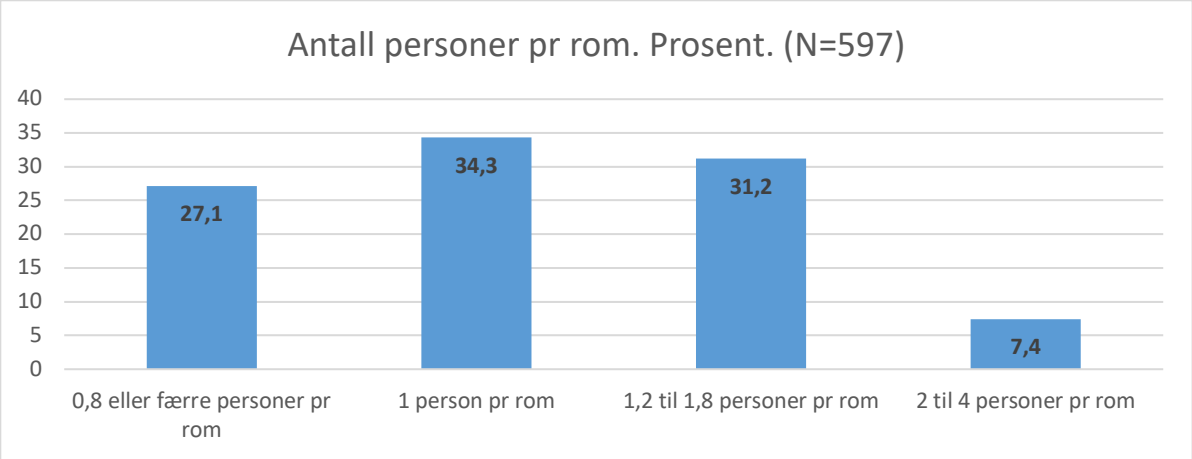

Ut fra denne definisjonen er 39 prosent av familiene i undersøkelsen trangbodde – altså er det flere enn én person pr rom (utenom kjøkken og bad). I 31 prosent av husholdene bor det mellom 1,2 og 1,8 personer pr rom, mens 7,4 prosent av familiene bor ekstra trangt med mellom 2 og 4 personer pr rom. Videre har 27 prosent av husholdene en romslig bosituasjon med 0,8 personer eller færre pr rom, mens 34 prosent har én person pr rom.

De trangbodde familiene bor først og fremst i 1, 2 og 3 roms leiligheter, men det bor også en del store barnefamilier i 4 roms leiligheter, som også er trangbodde. De mest trangbodde familiene (2-4 personer pr rom) bor i 1 og 2-roms leiligheter, og de største familiene er jevnt over også mer trangbodde. De mest trangbodde har også lavest husholdinntekt når vi tar hensyn til husholdstørrelse.

De minoritetsspråklige familiene som deltok i undersøkelsen består jevnt over av flere personer enn de majoritetsspråklige og er betydelig mer trangbodde enn majoritetsspråklige familier. 60 prosent av de minoritetsspråklige familiene som deltok i undersøkelsen bodde trangt versus 25 prosent av de majoritetsspråklige familiene.

Sysselsetting og økonomi

De trangbodde familiene oppgir både å ha fått lavere inntekt og flere permitteringer, og flere er bekymret for den økonomiske situasjonen. Mens 38 prosent av alle respondentene oppgir at husholdet har fått lavere inntekt knyttet til korona-situasjonen og 25 prosent oppgir at én eller flere i husholdet er permittert på grunn av koronasitasjonen, oppgir 48 prosent av de mest trangbodde familiene at de har fått lavere inntekt, og 28 prosent oppgir at én eller flere i husholdet er permittert. Mens 36 prosent av alle respondentene oppgir at de er helt eller delvis enig i at de er bekymret for den økonomiske situasjonen til familien framover, opplever 56 prosent av de mest trangbodde dette.

Familiens situasjon under korona-nedstengningen

De aller fleste oppgir at de klarer seg bra i hverdagen – også de som bor trangt

Ni av ti respondenter sier seg helt eller delvis enige i at de klarer seg bra i hverdagen. Her er det kun små variasjoner etter trangboddhet og inntekt. Vi ser kun en svak tendens til at de mest trangbodde og de med svakest økonomi i noe mindre grad opplever at det går bra.

Figur 4. «Vi klarer oss bra i hverdagen» etter antall personer pr rom. Prosent. (N = 574)

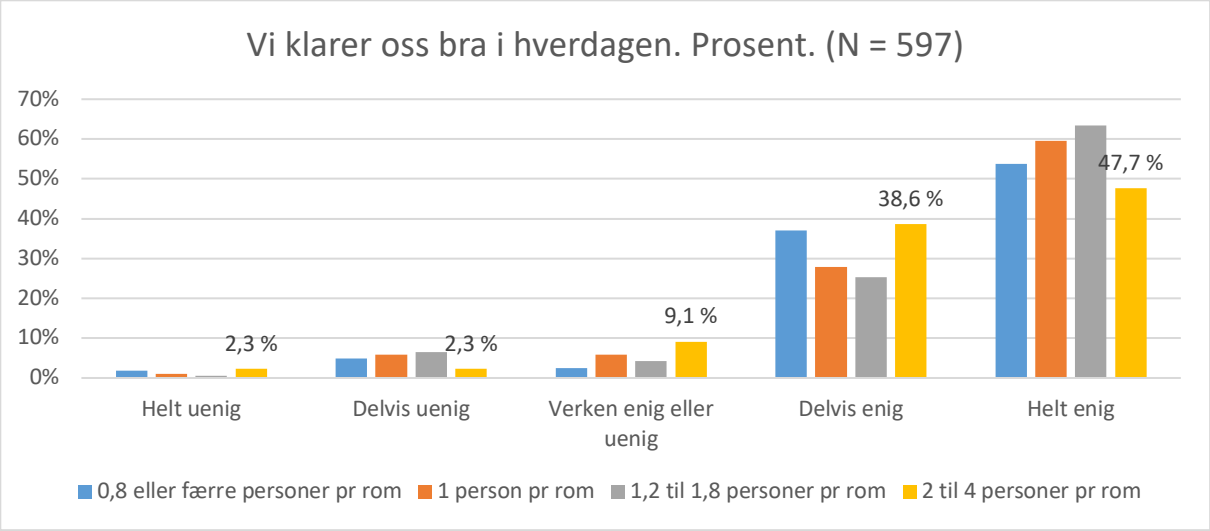

Åtte av ti sier seg helt eller delvis enige i at de har mange å snakke med og få støtte fra, og at familien kommer nærmere hverandre i denne tiden. De trangbodde familiene opplever i sterkere grad enn andre at de føler at familien kommer nærmere hverandre, mens det er små forskjeller mellom gruppene når det gjelder å ha noen å snakke med og få støtte fra. Seks av ti sier seg helt eller delvis enige i at de snakker mer med familie og venner i og utenfor Norge enn vanlig, en tendens som er litt sterkere for de mest trangbodde.

Sterkere følelse av isolasjon og liten kontakt med naboer blant de mest trangbodde

Samtidig er nesten halvparten av de som er mest trangbodde helt eller delvis enige i at familien føler seg mer isolert og alene, mot én av fire blant alle respondentene (figur 4). Det er også en overvekt av de mest trangbodde familiene som opplever at de har lite kontakt med naboer. Nesten halvparten av alle respondentene er helt eller delvis enige i at de har lite kontakt med naboer i denne situasjonen, mens om lag 40 prosent sier seg helt eller delvis uenige i en slik påstand. Blant de mest trangbodde oppgir hele 70 prosent at de har lite kontakt med naboer. Det kan dermed se ut til at de trangbodde familiene i større grad styrker båndene internt i familien, samtidig som de føler seg mer isolerte og har mindre kontakt med naboer i denne situasjonen.

Figur 5. «Familien føler seg mer isolert og alene» etter antall personer pr rom. Prosent. (N = 574)

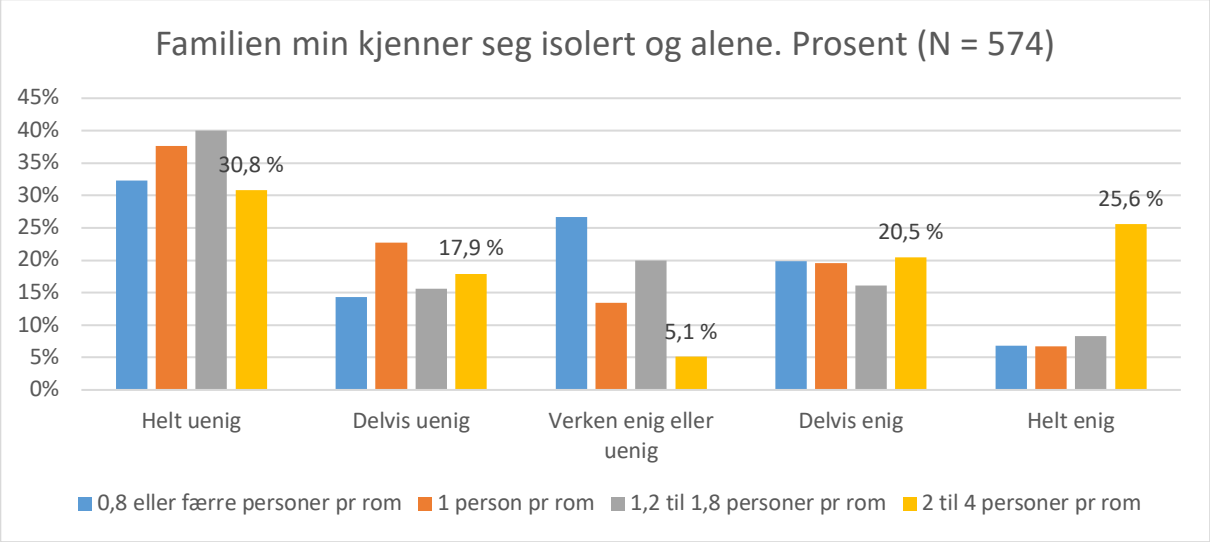

Trangbodde familier opplever det som mer krevende å være hjemme med barn…

36 prosent av respondentene sier seg helt eller delvis enige i at de opplever det som vanskelig å aktivisere barna på en positiv måte, mens halvparten er helt eller delvis uenige i dette. Blant de som bor mest romslig oppgir 40 prosent at de er helt eller delvis enige i at de opplever det som vanskelig å aktivisere barna på en positiv måte, mot 58 prosent blant de mest trangbodde.

Totalt oppgir 75 prosent at barna bruker digitale plattformer mer enn ellers, mens dette gjelder for 91 prosent av de mest trangbodde. Samtidig oppgir de mest trangbodde å ha betydelig dårlige kvalitet på internettet hjemme. 39 prosent av de mest trangbodde oppgir at nettet hjemme fungerer dårlig eller varierer gjennom dagen, mens tilsvarende tall for samtlige familier er 18 prosent.

9 av 10 respondenter oppgir at de daglig tar barna ut av huset for å leke, eller gå tur. Andelen er høy også blant de mest trangbodde (70 prosent), men likevel betydelig lavere enn for gjennomsnittshusholdet og for de som bor mer romslig, som også oppgir å ha best tilgang til hage og uteområder.

… samtidig har barn i trangbodde familier fått flere oppgaver hjemme og flere leker

Relativt mange respondenter oppgir at barna har fått nye leker i denne perioden (67 prosent sier seg helt eller delvis enige), men dette gjelder i enda sterkere grad for de mest trangbodde (78 prosent oppgir dette).

35 prosent av de som bor mest romslig oppgir at barna har fått flere oppgaver og plikter hjemme i denne situasjonen, mens tilsvarende tall for de trangbodde er 52 prosent.

Oppsummert

Undersøkelsen dokumenterer at trangbodde barnefamilier har større utfordringer under korona-nedstengningen enn familier som har romsligere plass i boligen. Vi ser et klart mønster av opphopning av ulike levekårsutfordringer som dels knytter seg direkte til bosituasjonen og dels til andre bakenforliggende faktorer som medvirker til at de bor trangt, som også får betydning for familienes opplevelser under den pågående koronasituasjonen. Inntekt og sysselsetting er to faktorer som henger tett sammen med trangboddhet. Det er viktig å understreke at de foreløpige analysene

vi presenterer her, ikke dokumenterer direkte årsakssammenhenger mellom trangboddhet og andre forhold. De videre analysene vil avklare slike årsakssammenhenger og i hvilken grad andre bakenforliggende faktorer spiller inn. Dette er foreløpige funn, og vi skal i tiden framover analysere svarene nærmere.

En nettbasert survey vil i begrenset grad kunne si noe om situasjonen for de som har det aller vanskeligst. Samtidig ser vi noen klare tegn til at det er en mindre gruppe som har opplevd store utfordringer gjennom nedstengningsperioden knyttet til koronasituasjonen. Midt oppi dette er vårt førsteinntrykk av svarene at svært mange har tatt opp i seg en viss «dugnadsmentalitet», og gjør en innsats for å komme seg gjennom dette på best mulig måte. Svarene peker også i retning av håp og at også mange av dem som har trangest kår tross alt får hverdagen til å henge sammen under koronakrisen.

Referanser

Andersen, B, Nygaard, M.O., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M. Breistrand, H., Ruud, M. E. & Brattbakk, I., (2018). Fellesskapets utfordringer på Bjørnerud. Sosiokulturell stedsanalyser av Bjørnerud i Bydel Søndre Nordstrand. AFI-rapport 04:2018. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.

Brattbakk, I., Woll, K. M., Aunan, S. og Aasen, L. (2019) Utvikling av «Boindeks» for leieboliger. Beboeropplevelse av bolig, bomiljø, kontraktsforhold og utleier. Arbeidsforskningsinstituttet, OsloMet. AFI FoU-resultat 1/2019.

Brattbakk, I. & Andersen, B. (2018) Barn og unge på Grønland og Tøyen. Trange innerom og risikable uterom. I Oslospeilet Nr.2, juni 2018, side 12-23, Oslo kommune.

Brattbakk, I., Andersen, B., Hagen, A. L., Ruud, M. E., Ander, H.E., Breistrand, H., Skajaa, J. & Dalseide A.M. (2017) På sporet av det nye Grønland. Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i Bydel Gamle Oslo. AFI-rapport 04:2017. Høgskolen i Oslo og Akershus.

Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten M. R., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Thorstensen, E. & Bratseth, K. (2015). Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo. Rapport 8/2015. AFI, Oslo.

Hyggen, C., Brattbakk, I. & Borgeraas, E. (2018) Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. En kunnskapsoppsummering. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 11/2018.

REACH

REACH er et forskningsmiljø for tverrfaglig forskning på barnehager og barndom i storbyen som samler kompetanse fra ulike miljøer ved OsloMet og Oslo kommune. I REACH vil vi utforske og utvikle kunnskap om hva som skaper en god barndom for barn i storbyen, med særlig fokus på de yngre barna.

REACH ser spesielt på barnehagen som oppvekstarena og som et møtested for barn og familier i det flerkulturelle Oslo. Vi skal iverksette forsknings-, utviklings- og innovasjonsprosjekter som treffer mangfoldet av barn og familier i barnehagen.

Målet er at REACH skal

- utvikle og dele verdifull **kunnskap** som kan danne grunnlaget for refleksjon og god inkluderende praksis i barnehager og kommunale tjenester rettet mot barn og familier;
- gi praktiske og relevante **verktøy** til bruk i hverdagen, utviklet sammen med barnehager, ansatte og studenter ved OsloMet;
- bidra til **kunnskapsgrunnlaget** for politikk- og strategiutforming;
- gi et vesentlig bidrag til **forskning** innen mange fagfelt der barndom, barnehage, familie, storby og velferdsstaten er i fokus.

Les mer: https://blogg.hioa.no/reach

Kontakt: ingar.brattbakk@oslomet.no